

Asia C-261/20

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

15.6.2020

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Bundesgerichtshof (Saksa)

Ennakkoratkaisupyynnön tekemispäivä:

14.5.2020

Revision-menettelyn valittaja:

Thelen Technopark Berlin GmbH

Revision-menettelyn vastapuoli:

MN

Pääasian kohde

Arkkitehtien ja insinöörien vähimmäispalkkioita koskevan kansallisen säännösten yhteensopivuus ylemmäntasoisien unionin oikeuden – muun muassa palveludirektiivin – kanssa; unionin oikeuden välitön oikeusvaikutus yksityishenkilöiden välillä

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

Unionin oikeuden tulkinta, SEUT 267 artikla, erityisesti

Palveluista sisämarkkinoilla 12.12.2006 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/123/EY (EUVL 2006, L 376, s. 36) (jäljempänä palveludirektiivi)

Ennakkoratkaisukysymykset

- 1) Seuraako unionin oikeudesta, erityisesti SEU 4 artiklan 3 kohdasta, SEUT 288 artiklan kolmannelta kohdasta ja SEUT 260 artiklan 1 kohdasta, että palveluista sisämarkkinoilla annetun direktiivin 2006/123 15 artiklan 1 kohdalla, 2 kohdan g alakohdalla ja 3 kohdalla on vireillä olevan yksityishenkilöiden välisen tuomioistuinasian yhteydessä välitön oikeusvaikutus siten, että on jätettävä soveltamatta tämän direktiivin kanssa ristiriidassa olevia arkkitehti- ja insinööripalveluista maksettavista palkkioista annetun Saksan asetuksen (Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen, jäljempänä HOAI) 7 §:ään sisältyviä kansallisia säännöksiä, joiden mukaan tässä palkkioasetuksessa vahvistetut arkkitehtien ja insinöörien suunnittelu- ja valvontapalvelujen vähimmäishinnat ovat tiettyjä poikkeustapauksia lukuun ottamatta sitovia ja vähimmäishinnat alittavat palkkioehdot arkkitehtien ja insinöörien kanssa tehtävissä sopimuksissa ovat tehottomia?
- 2) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi:
 - a) Rikkooko HOAI:n 7 §:ään sisältyvä Saksan säännöstö arkkitehtien ja insinöörien suunnittelu- ja valvontapalvelujen sitovista vähimmäishinnoista SEUT 49 artiklan mukaista sijoittautumisvapautta tai muita unionin oikeuden yleisiä periaatteita?
 - b) Mikäli toisen kysymyksen a kohtaan vastataan myöntävästi, seuraako tällaisesta rikkomisesta, että vireillä olevassa yksityishenkilöiden välisessä tuomioistuinasiasassa on jätettävä soveltamatta sitovia vähimmäishintoja koskevaa kansallista säännöstöä (nyt esillä olevassa asiassa HOAI:n 7 §:ää)?

Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan

Palveludirektiivi, erityisesti 15 artiklan 1 kohta, 15 artiklan 2 kohdan g alakohta ja 15 artiklan 3 kohta

SEUT 49 artikla (sijoittautumisvapaus)

Kansalliset säädökset, joihin viitataan

Siviililaki (Bürgerliches Gesetzbuch, jäljempänä BGB)

Laki insinööri- ja arkkitehtipalvelujen sääntelystä (Gesetz zur Regelung von Ingenieur- und Architektenleistungen), sellaisena kuin se on muutettuna 12.11.1984 (BGBl. I, s. 1337)

Arkkitehti- ja insinööripalveluista maksettavista palkkioista annettu asetus (Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen), sellaisena kuin se on muutettuna 10.7.2013 (BGBl. I, s. 2276) (jäljempänä HOAI)

Lyhyt kuvaus tosiseikoista ja menettelystä

- 1 Asianosaiset tekivät 2.6.2016 insinööripalveluista sopimuksen, jossa kantaja, jolla on insinööritoimisto, sitoutui tarjoamaan palveluja Berliinissä toteutettavaan rakennushankkeeseen. Näistä palveluista, joihin sovelletaan HOAI:ta, sovittiin maksettavaksi kiinteämääräinen palkkio.
- 2 Irtisanottuaan insinöörisopimuksen kantaja laskutti tarjoamistaan palveluista heinäkuussa 2017 HOAI:n säännösten mukaisten vähimmäishintojen perusteella. Näin laskettu palkkio oli selvästi suurempi kuin sopimuksen mukainen kiinteämääräinen palkkio. Vastaaja ei maksanut laskutettua palkkiota kokonaisuudessaan. Kantaja vaatii kanteellaan vastaajaa maksamaan loput saatavat sekä korot ja oikeudenkäyntiä edeltävät asianajajakulut.
- 3 Kantajan kanne menestyi suurelta osin sekä alueellisessa alioikeudessa että ylioikeudessa. Vastaaja ajaa edelleen vaatimuksiaan kanteen hylkäämisestä kokonaisuudessaan Revision-valituksella, jonka ylioikeus on sallinut.

Lyhyt esitys ennakkoratkaisupyynnön perusteluista

- 4 Vastaajan Revision-valituksen menestyminen riippuu perussopimusten tulkintaa koskevasta Euroopan unionin tuomioistuimen (jäljempänä unionin tuomioistuin) ratkaisusta.

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

- 5 Asian ratkaisu riippuu siitä, seuraako unionin oikeudesta, erityisesti SEU 4 artiklan 3 kohdasta, SEUT 288 artiklan kolmannesta kohdasta ja SEUT 260 artiklan 1 kohdasta, että palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdalla, 2 kohdan g alakohdalla ja 3 kohdalla on vireillä olevan yksityishenkilöiden välisen tuomioistuinasian yhteydessä välitön oikeusvaikutus siten, että asianosaisten väliseen sopimukseen ei tule enää soveltaa tämän direktiivin kanssa ristiriidassa olevia HOAI:n kansallisia säännöksiä.
- 6 Sovellettaessa näitä kansallisia säännöksiä insinööripalveluja koskevat HOAI:n vähimmäishinnat ovat periaatteessa sitovia ja asianosaisten välinen kiinteämääräistä palkkiota koskeva sopimus, joka alittaa insinöörien kanssa tehtyjen sopimusten mukaiset vähimmäishinnat, on tehoton. Tästä seuraisi, että kantajalla on HOAI:n vähimmäishintojen perusteella oikeus vaaditun suuruiseen maksusuoritukseen. Näin ollen vastaajan Revision-valitus ei menestyisi.

- 7 Unionin tuomioistuin totesi 4.7.2019 antamassaan tuomiossa komissio v. Saksa (C-377/17, EU:C:2019:562), että Saksan liittotasavalta ei ole noudattanut palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdan, 2 kohdan g alakohdan ja 3 kohdan mukaisia velvoitteitaan, koska se on pitänyt voimassa sitovat hinnat arkkitehtien ja insinöörien suunnittelupalveluille.
- 8 Tämän tuomion mukaisesti unionin tuomioistuin katsoi lisäksi eräässä ennakkoratkaisumenettelyssä SEUT 267 artiklan nojalla, että palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohtaa, 2 kohdan g alakohdtaa ja 3 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan on kiellettyä sopia arkkitehtien tai insinöörien kanssa tehtävissä sopimuksissa palkkioista, jotka alittavat HOAI:n vähimmäishinnat (määräys 6.2.2020, hapeg dresden, C-137/18, ei julkaistu, EU:C:2020:84).
- 9 HOAI:n 7 §:ää (ks. ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys) ei edellä mainittu 4.7.2019 annettu unionin tuomioistuimen tuomio (C-377/17) huomioon ottaen voida tulkita direktiivin mukaisesti siten, että HOAI:n vähimmäishinnat eivät yksityishenkilöiden välisessä suhteessa olisi periaatteessa enää sitovia ja että ne sen vuoksi eivät olisi esteenä vähimmäishinnat alittavalle palkkiosopimukselle. Kun tarkastellaan HOAI:n lakisääteistä toimivaltaperustetta, sen tarkoitusta sekä havaittavissa olevaa lakien ja asetusten säätäjän tahtoa, direktiivin mukainen tulkinta olisi nyt esillä olevassa asiassa kansallisen oikeuden tulkintaa contra legem eikä tule sen vuoksi kyseeseen.
- 10 Näin ollen Revision-valituksen ratkaiseminen riippuu olennaisella tavalla ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen (ks. edellä) annettavasta vastauksesta. Tämä kysymys on merkityksellinen asian ratkaisemisen kannalta. Jos siihen vastataan myöntävästi, vastaajan Revision-valitus menestyy. Nimittäin tällöin kansallisen oikeuden nojalla voimassa oleva – sovitun kiinteämääräisen palkkion ylittävä – kantajan palkkio-oikeus HOAI:n vähimmäishintojen perusteella olisi palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdasta, 2 kohdan g alakohdasta ja 3 kohdasta seuraavan HOAI:n 7 §:n soveltamatta jättämisen tapauksessa perusteeton.
- 11 Unionin tuomioistuin ei ole toistaiseksi ratkaissut tätä kysymystä edellä mainituissa päätöksissä vaan on nimenomaisesti jättänyt sen avoimeksi. Tämä kysymys on kiistanalainen oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa, joten unionin oikeuden oikeanlaista soveltamistapaa ei lähtökohtaisesti ole selvitetty niin yksityiselitteisesti (acte claire) tai oikeuskäytännön avulla sellaisella tavalla (acte éclairé), että perustellulle epäilykselle ei jää sijaa.
- 12 Jaosto on taipuvainen kannattamaan näkemystä, jonka mukaan HOAI:n vähimmäishintoja sovelletaan vireillä olevissa yksityishenkilöiden välisissä tuomioistuinasioissa edelleen, kunnes kansallinen lakien ja asetusten säätäjä kumoaa sitovan hintakehyksen.

- 13 Unionin tuomioistuin on kuitenkin katsonut, että palveludirektiivin 15 artiklaa sovelletaan – nyt esillä olevan asian tavoin – myös täysin jäsenvaltion sisäisiin tilanteisiin (unionin tuomioistuimen tuomio 4.7.2019, komissio vastaan Saksa, C-377/17, EU:C:2019:562, ja unionin tuomioistuimen tuomio 30.1.2018, X ja Visser, C-360/15 ja C-31/16, EU:C:2018:44).
- 14 Lisäksi yksityinen oikeussubjekti voi unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tietyissä tapauksissa vedota direktiiviin jäsenvaltiota vastaan, jos direktiiviä ei ole määrääjässä tai kaikilta osin saatettu kansallisen oikeusjärjestyksen osaksi ja kyseinen direktiivin säännös on sisällöltään ehdoton ja riittävän täsmällinen. Nämä edellytykset täyttyvät palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdan, 2 kohdan g alakohdan ja 3 kohdan osalta.
- 15 Edellä mainitussa 4.7.2019 annetussa unionin tuomioistuimen tuomiossa (C-377/17) todetaan yhtäältä, että Saksan liittovalta ei ole pannut tämän säännöksen vaatimuksia vähimmäis- ja enimmäishinnoista asianmukaisesti täytäntöön palveludirektiivin 44 artiklan mukaisessa, 28.12.2009 päättyneessä määrääjässä. Toisaalta säännös vaikuttaa olevan – kuten unionin tuomioistuin on jo todennut – myös sisällöltään ehdoton ja riittävän täsmällinen. Tämän mukaisesti palveludirektiivin 15 artiklalla on välitön oikeusvaikutus siltä osin kuin sen 1 kohdan toisessa virkkeessä asetetaan jäsenvaltioille ehdoton ja riittävän täsmällinen velvollisuus mukauttaa lakejaan, asetuksiaan tai hallinnollisia määräyksiään, jotta ne olisivat yhdenmukaisia 3 kohdassa mainittujen ehtojen kanssa.
- 16 Näistä periaatteista ei jaoston mukaan kuitenkaan seuraa, että palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdasta, 2 kohdan g alakohdasta ja 3 kohdasta seuraisi myös vireillä olevissa ainoastaan yksityishenkilöiden välisissä tuomioistuinasioissa HOAI:n 7 §:ssä säädettyjen vähimmäishintojen sitovuutta koskevan kansallisen säännösten soveltamatta jättäminen.
- 17 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä ei sellaisenaan voida luoda velvoitteita yksityiselle oikeussubjektille eikä siihen näin ollen sellaisenaan voida vedota tällaista henkilöä vastaan. Se, että mahdollisuus vedota kansallisen oikeusjärjestyksen osaksi saattamatta oleviin tai puutteellisesti sen osaksi saatettuihin direktiiveihin ulotettaisiin yksityisten välisiin suhteisiin, merkitsisi sitä, että Euroopan unionilla olisi toimivalta asettaa välittömin oikeusvaikutuksin velvoitteita yksityisille, vaikka sillä itse asiassa on tämä toimivalta ainoastaan silloin, kun sillä on toimivalta antaa asetuksia. Direktiiviin ei näin ollen voida vedota myöskään yksityisten välisessä riita-asiassa sellaisen jäsenvaltion lainsäädännön sivuuttamiseksi, joka on ristiriidassa kyseisen direktiivin kanssa (ks. esim. unionin tuomioistuimen tuomio 22.1.2019, Cresco Investigation, C-193/17, EU:C:2019:43).
- 18 Jaosto katsoo, että tämän oikeuskäytännön perusteella palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdalla, 2 kohdan g alakohdalla ja 3 kohdalla ei vireillä olevissa yksityishenkilöiden välisissä tuomioistuinasioissa ole välitöntä oikeusvaikutusta,

joten tämän säännöksen soveltaminen ei sikäli ole ensisijaista HOAI:n 7 §:ssä säädettyyn vähimmäishintojen sitovuutta koskevaan kansalliseen säännöstöön nähden.

- 19 Palveludirektiivin 15 §:llä ei luoda velvoitteita yksityiselle oikeussubjektille. Mikäli tällä säännöksellä katsotaan olevan välitön oikeusvaikutus vireillä olevissa yksityishenkilöiden välisissä tuomioistuinasioissa, tästä seuraa kuitenkin, että arkkitehdillä tai insinööreillä on ainoastaan oikeus toimeksiantajan kanssa sovittuun pienempään korvaukseen, minkä vuoksi häneltä vietäisiin kansallisen oikeuden mukainen oikeus HOAI:n vähimmäishintojen suuruiseen palkkioon. Tällä tavoin yksityiseltä otettaisiin pois kansallisen oikeuden mukainen subjektiivinen oikeus.
- 20 Unionin tuomioistuin on tähänastisessa oikeuskäytännössään tietyissä poikkeustapauksissa, joissa direktiivin mukainen tulkinta ei ole ollut mahdollinen, katsonut, että unionin oikeuden vastaista kansallista säännöstöä ei tule soveltaa yksityishenkilöiden välillä, mutta nyt esillä oleva asia ei jaoston mukaan sisälly tämän oikeuskäytännön soveltamisalaan. Kyseessä olivat erityiset tilanteet, joita ei voida rinnastaa nyt esillä olevaan asiaan (ks. esim. unionin tuomioistuimen tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631).

Toinen ennakkoratkaisukysymys

- 21 Siltä varalta, että ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan kieltävästi, asian ratkaisu riippuu edellä esitettyihin toisen ennakkoratkaisukysymyksen a ja b kohtaan annettavista vastauksista. Näistä kysymyksistä tulee asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisiä, jos HOAI:n 7 §:ssä säädettyjen sitovia vähimmäishintoja koskevan kansallisen säännösten soveltamatta jättäminen ei jo seuraa palveludirektiivin 15 artiklan 1 kohdan, 2 kohdan g alakohdan ja 3 kohdan välittömästi soveltamisesta.
- 22 Vastaajan Revision-valitus nimittäin menestyisi siinäkin tapauksessa, että kyseisen kansallisen säännösten soveltamatta jättäminen vireillä olevassa yksityishenkilöiden välisessä tuomioistuinasiasassa johtuu SEUT 49 artiklan mukaisen sijoittautumisvapauden tai muiden unionin oikeuden yleisten periaatteiden rikkomisesta.
- 23 Unionin tuomioistuin jätti edellä mainitussa 4.7.2019 annetussa tuomiossa (C-377/17) nimenomaisesti avoimeksi sen, rikkooko arkkitehtien ja insinöörien suunnittelupalvelujen pakollisia vähimmäishintoja koskeva sääntely sijoittautumisvapautta. Sijoittautumisvapauden tai muiden unionin oikeuden yleisten periaatteiden rikkominen voi unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan periaatteessa johtaa siihen, että myös yksityishenkilö voi toista yksityishenkilöä vastaan vireillä olevassa tuomioistuinasiasassa vedota siihen, että kansallinen säännöstö on unionin oikeuden vastainen. Tämän vuoksi on mahdollista, että unionin primaarioikeuden vastaista kansallista säännöstöä – myös yksityishenkilöiden välisessä riita-asiasa – jätetään soveltamatta.

- 24 Tällaisen sijoittautumisvapauden rikkomisen mahdollisuutta ei jaoston arvion mukaan voida sulkea pois, vaikka onkin kyseenalaista, kuuluuko asia sijoittautumisvapauden soveltamisalaan. HOAI:ta nimittäin sovelletaan nyt esillä olevaan asiaan sovellettavan toisinnon mukaan ainoastaan jäsenvaltion sisäisiin tilanteisiin. HOAI:ssä määritellään sen soveltamisala nimenomaisesti siten, että sillä säännellään ainoastaan Saksaan sijoittautuneiden arkkitehtien ja insinöörien peruspalveluista maksettavien korvausten laskemista, mikäli peruspalvelut kuuluvat tämän asetuksen soveltamisalaan ja tarjotaan Saksassa.
- 25 Nyt esillä olevassa asiassa merkitystä voi mahdollisesti olla sillä, missä määrin sijoittautumisvapauden tarkoitus edellyttää, että yksityishenkilöiden välisissä oikeussuhteissa jätetään soveltamatta HOAI:n vähimmäishintojen sitovuutta koskevaa kansallista säännöstöä esillä olevan kaltaiseen sopimukseen.

TYÖASIAKIRJA